

КАРПУНЦОВ В. В.,
кандидат юридичних наук,
старший помічник
Генерального прокурора України
з особливих доручень

УДК 342.9

**ФУНКЦІОНАЛЬНА ПРИРОДА ПРОКУРАТУРИ
ЯК ПРАВООХОРОННОГО ОРГАНУ:
НОВІТНЄ КОНЦЕПТУАЛЬНЕ ПРАВОРОЗУМІННЯ**

У статті проаналізовано наукові та законодавчі тенденції праворозуміння функціональної природи прокуратури в сучасних умовах. Резюмовано тлумачення функціональної природи прокуратури як правоохоронного органу.

***Ключові слова:** прокуратура, функціональна природа, правоохоронний орган, концептуальне праворозуміння, прокурор.*

В статье проанализированы научные и законодательные тенденции правопонимания функциональной природы прокуратуры в современных условиях. Резюмировано толкование функциональной природы прокуратуры как правоохранительного органа.

***Ключевые слова:** прокуратура, функциональная природа, правоохранительный орган, концептуальное правопонимание, прокурор.*

The scientific and legal trends in legal understanding of prosecution functional nature in modern conditions are analyzed in the article. The author summarized the interpretation of functional nature of prosecution as a law enforcement agency.

***Key words:** prosecution authorities, functional nature, law enforcement agency, conceptual legal understanding, prosecutor.*

Вступ. Концептуальне розуміння функціональної природи органів прокуратури протягом минулих років постійно змінювалося. Дедалі більше науковців схилилося до думки щодо нагальної необхідності реформування цього органу, проте вагомі аргументи також залишалися в прихильників залишення усталеної моделі функціонування прокуратури в Україні, яка залишилась у спадок від радянських часів. Кожен науковець, опираючись на доктринальну, ідеологічну, політичну, правову доцільність, обґрунтовував доцільність того чи іншого напрямку зміни основних функцій цього органу. Тому на меті в дослідженні маємо встановити новітні концептуальні підходи до праворозуміння функціональної природи органів прокуратури, до яких схилиються науковці, протиставити й порівняти їх, з'ясувати, наскільки ці наукові погляди відображено в новому Законі України «Про прокуратуру», наскільки останній відповідає загальноприйнятим уявленням про функціонування цього державного органу [1].

Актуальність дослідження зумовлюється особливою увагою, яка приділяється цьому органу науковцями, експертами, фахівцями та громадянським суспільством. Після оновлення законодавства функції прокуратури зазнали принципових змін. При цьому не всі науковці відповідні зміни оцінюють позитивно. Одні вважають, що такі зміни є передчасними й необхідно повернути повністю чи частково попередні повноваження прокуратури, які забезпечували їй широку компетенцію в різних сферах суспільних відносин; інші ж переконані,

що необхідно ще більшою мірою обмежити повноваження прокурорів, залишити останнім лише функцію підтримання державного обвинувачення в суді. Також точаться дискусії щодо необхідності змін в організаційному підпорядкуванні прокуратури як органу відповідно до нового функціонального призначення. Усі наведені погляди необхідно зіставити й установити, яка ж концепція є панівною в наш час і які є тенденції до розвитку праворозуміння прокуратури.

Суспільна важливість дослідження концепцій функціонального призначення прокуратури лежить у практичній площині її діяльності. Тобто визначення адміністративного й організаційного обґрунтування тих чи інших змін у функціональній природі цього органу буде визначати ефективність його діяльності й діяльності всієї правоохоронної системи загалом. Тому необхідно переглянути найновіші погляди на функціональне призначення прокуратури, які можна буде застосовувати в подальшій оптимізації правового регулювання діяльності цього органу.

Концептуальне праворозуміння функціональної природи органів прокуратури відображено в позиціях науковців і фахівців щодо реформування цього органу. Зокрема, із цього приводу висловлювали позиції такі вчені, як О.В. Баганець, А.Ю. Байдак, І.Л. Бендера, І.М. Білодід, Є.М. Блажівський, О.Л. Горган, В.П. Коваленко, Ю.Є. Полянський, Е.А. Пронський, Г.В. Рибікова, О.І. Скибенко, І.М. Скуратович, В.А. Сливенко, В.В. Стеценко, Р.Р. Трагнюк, В.В. Турпілько, Л.Д. Удалова, П.В. Шумський і багато інших. Однак наведені позиції постійно змінюються особливо з огляду на зміни в законодавстві та їх реалізації. Також необхідно звернути увагу й на погляди, які існували до проведення реформи та були антагоністичними до позицій, реалізованих у новому Законі. Усе вищенаведене вказує на актуальність дослідження та аналізу концептуальних основ праворозуміння функціональної природи органів прокуратури.

Постановка завдання. Метою статті є розкриття сутності новітнього концептуально-го праворозуміння функціональної природи прокуратури як правоохоронного органу.

Результати дослідження. Функціональна природа – поняття похідне від слова «функція», яку Великий тлумачний словник української мови тлумачить, по-перше, як явище, що залежить від іншого явища, є формою його виявлення і змінюється відповідно до його змін; по-друге, як роботу кого-, чого-небудь, обов'язок, коло діяльності когось, чогось [2, с. 1552]. Отже, під функціональною природою розумітимемо ці основні напрями діяльності, які притаманні прокуратурі та здійснюються з метою досягнення завдань і цілей, що перед нею поставлені.

Після проведення реформи правосуддя нормативно-правове визначення функцій прокуратури відображене в Конституції України та новому Законі України «Про прокуратуру». Відповідно до ст. 131-1 Конституції України, прокуратура здійснює: 1) підтримання публічного обвинувачення в суді; 2) організацію та процесуальне керівництво досудовим розслідуванням, вирішення відповідно до закону інших питань під час кримінального провадження, нагляд за негласними й іншими слідчими та розшуковими діями органів правопорядку; 3) представництво інтересів держави в суді у виключних випадках і в порядку, що визначені законом. Відповідно до п. 9 Перехідних положень Конституції України, прокуратура продовжує виконувати згідно з чинними законами функцію досудового розслідування до початку функціонування органів, яким законом будуть передані відповідні функції, а також функцію нагляду за додержанням законів під час виконання судових рішень у кримінальних справах, застосування інших заходів примусового характеру, пов'язаних із обмеженням особистої свободи громадян, до набрання чинності законом про створення подвійної системи регулярних пенітенціарних інспекцій. Відповідно до пп. 9 п. 16-1 Перехідних положень, представництво згідно із законом прокуратурою громадян у судах у справах, провадження в яких було розпочато до набрання чинності Законом України «Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя)», здійснюється за правилами, які діяли до набрання ним чинності, до ухвалення у відповідних справах остаточних судових рішень, що не підлягають оскарженню [3].

У самому Законі України «Про прокуратуру» функціональна природа органів прокуратури визначена так. Згідно зі ст. 2 Закону, на прокуратуру покладаються такі функції: 1) підтримання державного обвинувачення в суді; 2) представництво інтересів громадянина або держави в суді у випадках, визначених цим Законом; 3) нагляд за додержанням законів органами, що провадять оперативно-розшукову діяльність, дізнання, досудове слідство; 4) нагляд за додержанням законів під час виконання судових рішень у кримінальних справах, а також застосування інших заходів примусового характеру, пов'язаних із обмеженням особистої свободи громадян. У свою чергу, відповідно до п. 1 Перехідних положень Закону, прокуратура виконує функцію нагляду за додержанням прав і свобод людини та громадянина, додержанням законів із цих питань органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, їхніми посадовими і службовими особами виключно у формі представництва інтересів громадянина або держави в суді [1]. З аналізу конституційно-правової основи й цього Закону випливає, що функції та повноваження на їх виконання органів прокуратури були істотно зменшені. Зокрема, це стосується позбавлення функції загального нагляду, з приводу якої завжди точилися наукові дискусії.

Необхідно наголосити на тому аспекті, що правове регулювання сучасного функціонального призначення прокуратури України не є остаточним і буде надалі змінюватись. Наприклад, О.І. Скибенко вказує, що реформування органів прокуратури відбулося не в повному обсязі з огляду на те, що, на думку науковців, у новому законодавстві функції прокуратури не відповідають європейським стандартам [4, с. 16]. На підтвердження своєї позиції наводить Указ Президента України «Про Стратегію реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015–2020 роки» від 20.05.2015 року № 276/2015, яким визначено пріоритети реформування судової влади – системи судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів – як на рівні конституційних змін, так і на рівні впровадження першочергових невідкладних заходів, які забезпечать необхідні позитивні зрушення у функціонуванні відповідних правових інститутів. У цій Стратегії органам прокуратури приділена значна увага, яка полягає в тому, що основним завданням реформування органів прокуратури є подальша оптимізація повноважень прокуратури й обмеження сфери їх застосування відповідно до рекомендацій Ради Європи і, як результат, усе ж приведення діяльності органів прокуратури до європейських стандартів [5]. Отже, на рівні політичних інститутів відбувається тенденція до подальшого обмеження повноважень органів прокуратури та сфери їх застосування. Однак посилення на певні абстрактні «європейські стандарти» в нормативно-правовому акті Президента України, на нашу думку, не є зовсім коректними. Якщо йдеться про певний «стандарт», мається на увазі загальноприйняті вимоги до діяльності органів прокуратури та їхніх посадових осіб, які зазвичай є обмежувальними. У цьому випадку незрозуміло, під таким «європейським стандартом» маються на увазі прийняті рекомендації Ради Європи членам цієї міжнародної організації чи загальні правила до функціонального призначення органів прокуратури в межах Європейського Союзу. Щодо цього влучно висловився пан Ланчінскас Кястутіс, який зазначав, що з огляду на наявність багатьох особливих правових систем у державах Європи доволі складно знайти відповідь на питання, якою повинна бути прокуратура, що відповідає прийнятій європейській практиці [6, с. 28]. Отже, якщо абстрагуватися від певних «європейських стандартів», які як поняття не є конкретно визначеними, питання про функціональне призначення та його праворозуміння в доктрині й фахових колах залишається відкритим.

Функції органів прокуратури нерозривно пов'язані із завданнями цього органу. Так, І.М. Білодід у сучасному комплексному дослідженні зазначав основними завданнями цих органів забезпечення законності та правопорядку в державі; захист прав, свобод і законних інтересів людини, громадянина, суспільства й держави; сприяння здійсненню правосуддя [7, с. 7]. Варто зазначити, що виконання будь-яких завдань неможливе без відповідних повноважень, що покладені на ці органи. Указані завдання виконуються в процесі реалізації основних функцій прокуратури, які становлять відповідну функціональну природу цього органу. По-перше, необхідно визначитись із тим, ці завдання прокуратура може реалізу-

вати лише як сторона обвинувачення в кримінальному процесі чи необхідно прокуратуру наділяти додатковими повноваженнями поза кримінальним процесом. Наприклад, якщо дотримуватися концепції послідовного обмеження функцій прокуратури лише підтриманням державного обвинувачення, то захист прав і законних інтересів людини зводиться до захисту прав і законних інтересів потерпілих у кримінальному провадженні й знаходження балансу між правами підозрюваних, обвинувачених, засуджених та інтересу ефективної процедури проведення розслідування злочинів. При цьому загальна національна і світова практика показує, що прерогативою захисту прав осіб, які обвинувачуються в учиненні злочинів, наділена система адвокатури. На нашу думку, прокуратура повинна лише забезпечити неухильне дотримання законів під час досудового розслідування, так щоб усі зібрані докази були прийнятними, належними й законними, а не надміру піклуватися про захист інтересів підозрюваних та обвинувачених. Особливо це є актуальним, якщо кримінальний процес повинен бути змагальним, де прокурор як державний обвинувач повинен довести провину особи в учиненні кримінального правопорушення, а захисник (адвокат) – спростувати доводи прокуратури.

В.А. Сливенко, підтримуючи позбавлення прокуратури загального нагляду, зазначає, що ключовим у подальшій реформі органів прокуратури є її переформатування від «карального недремного ока» в нову правоохоронну структуру, яка відповідатиме вимогам правової держави [8, с. 129]. Така правоохоронна структура, на думку науковця, повинна бути позбавлена можливостей здійснювати втручання в усі сфери суспільного життя. Тому у праворозумінні функціонального призначення прокуратури ключовим має стати її ефективна правоохоронна діяльність.

Однак правоохоронна діяльність є багатоаспектною діяльністю, яка також стосується завдань інших правоохоронних органів, таких як Національна поліція, Служба безпеки України тощо. Тому необхідно визначити роль прокуратури та її функцію у правоохоронній системі. С.А. Паршак зазначав, що охорона прав і свобод людини спрямована на запобігання порушенням прав і свобод кожного учасника кримінального провадження, недопущення їх і захист прав під час порушення, погрози порушення або перешкоди їх здійснення [9, с. 27]. Варто підкреслити, що якщо зводити завдання охорони прав і свобод лише до кримінального процесу, в такому разі функціональна природа прокуратури буде зводитись до належного виконання її функцій під час судового процесу й досудового розслідування. Проблема порушення прав і свобод учасників кримінального процесу виникає переважно на етапі здійснення досудового розслідування. Тому необхідно переглянути доцільність поглядів стосовно обмеження управлінських координаційних повноважень прокуратури щодо органів досудового розслідування та оперативно-розшукової діяльності. Особливо це стосується повноважень прокурорів щодо розгляду скарг на дії й бездіяльність слідчих органів досудового розслідування. З іншого боку, такі скарги може розглядати суд у процесі вирішення окремих процесуальних питань досудового розслідування, що належать до компетенції суду, або ж під час розгляду справи по суті.

У контексті вищесказаного суд під час розгляду справи по суті може визнати докази, здобуті незаконним шляхом і з порушенням прав підозрюваних, недопустимими. У цьому випадку необхідно встановити безпосередній інтерес прокуратури в тому, щоб органи досудового розслідування збирали докази виключно в передбаченому законодавством порядку, так щоб останні були прийняті судом і слугували засобом доведення вини. У цьому випадку виявляється функціональна природа органів прокуратури як сторони обвинувачення в кримінальному процесі, проте без наявних координаційних повноважень, забезпечити законність досудового розслідування та спрямувати органи досудового розслідування на усунення чи недопущення порушень неможливо. На думку О.Л. Соколенко, як функції підтримання державного обвинувачення в суді, так і представництво інтересів громадян або держави мають також правозахисну спрямованість на сприяння всебічному, повному й об'єктивному розгляду справ і постановленню законних судових рішень [10, с. 334–335]. В.М. Кравчук зазначає, що ідея захисту, охорони від будь-яких посягань прав і свобод громадян наявна в

діяльності прокуратури завжди, оскільки правоохоронна і правозахисна діяльність прокуратури тісно пов'язана й у підсумку підпорядковується одній меті – забезпеченню правової захищеності особи [11, с. 180–191]. Отже, правоохоронна діяльність здійснюється у формі як підтримання державного обвинувачення, так і представництва інтересів громадян або держави в суді. Щодо другої форми та функції остання викликає багато дискусій науковців щодо доцільності її залишення, про що зазначимо згодом. Перша функція пов'язана з координаційними повноваженнями прокуратури щодо досудового розслідування, оскільки його ефективність визначатиме можливість доведення прокурором провини особи в суді.

О.І. Скибенко вважає, що прокуратуру необхідно зарахувати до судової гілки влади, що означає закріплення органів прокуратури при судах (французька модель). На думку вченого, саме це дасть прокуратурі змогу позбутися невластивих їй карально-репресивних функцій і стати справжнім захисником природних прав і свобод громадян України. Також науковець зазначає, що не витримує критики й ідея наділення органів прокуратури додатковими наглядовими функціями, оскільки навіть наявні функції нею виконуються неефективно [4, с. 19]. Хоча думка щодо ефективності органів прокуратури й повноважень не є загальноприйнятною. Так, Голова Верховного Суду України у відставці В.Т. Маляренко, спираючись на власний досвід, указував, що розслідування, які проводились органами прокуратури, були більш якісними, ніж розслідування, що проводились органами Міністерства внутрішніх справ. Крім цього, високоповажний Голова вказував, що в його практиці ніколи не було випадків фальшування доказів чи інших протиправних дій з боку органів прокуратури під час проведення розслідувань. Тому до покращення якості роботи інших органів досудового розслідування, на думку фахівця, забирати в органів прокуратури функцію розслідування передчасно. Суддя також різко критикує інші напрями обмеження повноважень органів прокуратури, зокрема в частині проведення нагляду, який був основним і дієвим, на думку автора, засобом захисту прав людини. Науковець зазначає, що відомчий контроль з боку органів виконавчої влади сьогодні, на жаль, не є ефективним [12, с. 185]. Не применшуючи досвіду п. В.Т. Маляренка, не можемо погодитись із його думкою щодо доцільності залишення за органами прокуратури функції розслідування, адже остання йде в розріз як із основними концептуальними поглядами на функціональну природу прокуратури, так і з ключовими конкретними рекомендаціями Ради Європи. Справді, не доцільним є наділення одного органу функціями як обвинувача, так і слідчого, оскільки це не відповідає концепції правової держави та змагальності в кримінальному процесу. Однак думка п. Судді щодо нагляду як ефективного засобу захисту прав і свобод людини, яка є вагомим контраргументом щодо обмеження повноважень прокуратури, заслуговує на врахування хоча б частково щодо збереження певних окремих конкретно визначених у законі контрольно-наглядових повноважень.

Цікавою є думка І.В. Назарова, згідно з якою міжнародні європейські інституції, зокрема Рада Європи, турбує не так наявність у прокуратури України функцій, що не притаманні більшості прокуратур у європейських державах, як високі повноваження, якими наділені органи прокуратури для реалізації своїх функцій, і випадки зловживання ними [13, с. 87, 88; 14]. Це впливає не лише з наведеного Висновку Європейської комісії за демократію через право, а й із інших подібних висновків і рекомендацій. Прикладом може бути відносно недавня Рекомендація Ree (2012) 11 Комітету Міністрів державам-учасникам «Про роль публічних обвинувачів поза системою кримінальної юстиції», яка допускає діяльність органів прокуратури поза межами кримінальної юстиції на виконання, зокрема, таких завдань прокуратури, як представництво загальних або публічних інтересів, захист прав і основних свобод людини, утвердження верховенства права та суміжні завдання. Проте ключовими принципами, що повинні дотримуватися під час виконання функцій на виконання цих завдань, є такі: по-перше, повноваження публічного обвинувача поза системою кримінальної юстиції не повинні бути такими, що обмежують право будь-якої фізичної або юридичної особи ініціювати провадження чи виступати як відповідач і захищати свої інтереси перед незалежним і безстороннім судом навіть у тих випадках, коли публічний обвинувач є або має намір бути стороною; по-друге, публічний обвинувач має право прийняти рішення, яке

зачіпає права та обов'язки фізичних і юридичних осіб, обсяг таких повноважень має бути суворо обмеженим, визначеним законом і ці повноваження не повинні завдавати шкоди правам сторін на звернення з питань факту і праву на незалежний і безсторонній суд [15]. Отже, так звані «європейські стандарти» допускають позасудову діяльність органів прокуратури, зокрема, з приводу захисту прав і свобод людини, проте, якщо така діяльність зачіпає права й обов'язки приватних осіб, ці функції та повноваження повинні бути детально регламентовані й обмежені законодавством.

Особливу позицію висловив О.В. Мельник, згідно з якою на практиці функція фактичного захисту прав і свобод людини ніколи не виконувалася як самостійна, стосовно чого наводиться позиція деяких дослідників, що нагляд за дотриманням прав і свобод людини та громадянина є «фіктивною» функцією прокуратури, яка насправді становить собою один із напрямів діяльності прокурора в межах загального нагляду [16, с. 23]. Не можна погодитись повністю із таким твердженням, адже ця функція виконується також у межах кримінально-процесуальної діяльності органів прокуратури. Загальний нагляд – можливість здійснювати контроль у будь-якій сфері суспільного життя. Якщо ж детально та вичерпно прописати порядок і підстави для реалізації відповідної функції як самостійної, остання набуде ознак окремого інституту, що не суперечитиме основному сучасному праворозумінню функціональної природи органів прокуратури.

Така позиція також узгоджується з Проміжним висновком Венеційської комісії щодо запропонованих змін до Конституції України в частині правосуддя від 24 липня 2015 р. № 803/2015 (СІВ-РІ(2015)016), де зазначено, що залишення в прокуратурі права представляти інтереси держави за «виняткових обставин» є легітимним, якщо воно здійснюється в спосіб, за якого дотримується принцип поділу державної влади, у тому числі повага до судової незалежності, принципи субсидіарності, спеціалізації, неупередженості прокурорів і рівності сторін. Також зазначається, що повноваження, які, на думку Комісії, мають ознаку виключності й залишковості, наявні в багатьох інших країнах [17]. На нашу думку, не втрачатимуть ознаки легітимності й повноваження щодо захисту прав і свобод громадян в окремих виключних випадках щодо порушення їхніх прав незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю органів публічної адміністрації, якщо такі повноваження будуть виконуватися добросовісно в детально встановлених законодавством випадках із дотриманням окреслених принципів, установлених у вищенаведених рекомендаційних актах. Особливо це стосується обмеження такої компетенції прокуратури, якщо захист прав одних осіб впливатиме на права та інтереси інших приватних осіб, які не є учасниками кримінального процесу.

На основі вищенаведеного можемо резюмувати, що функціональна природа прокуратури як правоохоронного органу сьогодні може здійснюватися органами прокуратури в статусі як сторони державного обвинувачення, так і координаційно-наглядового органу щодо діяльності інших органів правоохоронної системи, окрім судових органів, а також на основі виняткових повноважень із приводу захисту державного інтересу в суді. Крім цього, прокуратура завершує провадження щодо представництва інтересів громадян у суді й тимчасово здійснює нагляд за виконанням судових рішень щодо обмеження особистої свободи громадян відповідними органами.

Висновки. Ураховуючи все вищенаведене, можна констатувати, що органи прокуратури є особливо важливим елементом у системі кримінального правосуддя й органом, який покликаний відповідно до своєї компетенції робити значний внесок у встановлення правопорядку та законності в нашій державі.

Новітні концептуальні підходи до праворозуміння функціональної природи органів прокуратури в основному формувалися під впливом ідей, що виникали в європейських міжнародних інституціях, особливо в Раді Європи. Останні стали передумовою проведення реформи цього органу відповідно до найбільш прийнятої концепції в наукових і фахових колах, згідно з якою повноваження органів прокуратури поза судовою юстицією кардинально обмежуються з метою уникнення корупціогенних факторів і можливості впливати на приватноправові відносини.

Список використаних джерел:

1. Про прокуратуру : Закон України від 14.10.2014 № 1697-УП // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2015. – № 2-3. – Ст. 12.
2. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод., допов. та СЭ) / уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. – К. ; Ірпінь : ВТФ «Перун», 2007. – 1552 с.
3. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 1996. – № 30. – Ст. 141.
4. Скибенко О.І. Проблеми реформування правового статусу органів прокуратури України на сучасному етапі / О.І. Скибенко // Вісник Запорізького національного університету. – 2016. – № 2. – С. 14–20.
5. Про Стратегію реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015–2020 роки : Указ Президента України від 20.05.2015 № 276/2015 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/276/2015>.
6. Ланчинскас Кястутіс. Реформа прокуратури в умовах євроінтеграції / Ланчинскас Кястутіс // Прокуратура України в умовах європейської інтеграції : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (19 травня 2016 року). – К. : Національна академія прокуратури України, 2016. – 334 с. – С. 28–29.
7. Білодід І.М. Адміністративно-правовий статус органів прокуратури в умовах реформування правоохоронної системи України : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.07 / І.М. Білодід ; Харк. нац. ун-т внутр. справ. – Х., 2016. – 22 с.
8. Сливенко В.А. Новації у сфері управління діяльністю прокуратури / В.А. Сливенко // Вісник Дніпропетровського університету. Серія «Менеджмент інновацій». – 2016. – Випуск 6. – С. 123–130.
9. Паршак С.А. Процесуальний порядок забезпечення прав учасників кримінального провадження під час закінчення досудового розслідування / С.А. Паршак ; за заг. ред. О.О. Юхна. – Х. : Панов, 2016. – 204 с.
10. Соколенко О.Л. Захист прав громадян у діяльності правоохоронних органів України: адміністративно-правові засади : [монографія] / О.Л. Соколенко. – Х. : НікаНова, 2012. – 534 с.
11. Кравчук В.С. Інституційно-правовий аспект функціонування прокуратури як органу державної влади : [монографія] / В.М. Кравчук. – Тернопіль : Тернограф, 2013. – 272 с.
12. Маляренко В.Т. Актуальні проблеми реформи органів прокуратури України / В.Т. Маляренко // Прокуратура України в умовах європейської інтеграції : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (19 травня 2016 року). – К. : Національна академія прокуратури України, 2016. – 334 с. – С. 184–187.
13. Назаров І.В. Прокуратура України на шляху до європейських стандартів / І.В. Назаров // Право України. – 2007. – № 2. – С. 85–88.
14. Щодо трьох проектів законів про внесення змін до Конституції України : Висновок Європейської комісії за демократію через право від 08.12.2003 № 230/2002 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://parlament.org.ua/2003/12/20/visnovki-venetsianskoji-komisiyi-shhodo/>.
15. Про роль публічних обвинувачів поза системою кримінальної юстиції : Рекомендація Рес (2012) 11 Комітету Міністрів державам-учасникам від 19.09.2012 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.pravo.org.ua/files/rec_chodo_publ.PDF.
16. Мельник О.В. Реформування законодавства про прокуратуру: аналіз проектів змін до Конституції та нового закону України «Про прокуратуру» / О.В. Мельник // Вісник Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна. Серія «Право» / Харківський університет ім. В.Н. Каразіна. – Х. : ХНУ, 2010. – Випуск 7. – С. 21–25.
17. Щодо запропонованих змін до Конституції України в частині правосуддя : Проміжний висновок Венеціанської комісії від 24.07.2015 №803/2015 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [http://www.scourt.gov.ua/clients/vsu/vsu.nsf/\(print\)/229B826C8AC787DEC2257D87004987C3](http://www.scourt.gov.ua/clients/vsu/vsu.nsf/(print)/229B826C8AC787DEC2257D87004987C3).

